

УДК 801.81:398.21(=161.2):159.954

Просторово-часовий континуум кумулятивної казки (до проблеми когерентності художнього образу)

Роман КРОХМАЛЬНИЙ

Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
імені академіка Михайла Возняка
Львівського національного університету імені Івана Франка
79000 м. Львів, вул. Університетська, 1
e-mail: rkrxml@yahoo.com

У статті зроблено спробу прочитати фольклорні тексти крізь призму рис міфологічного мислення, окреслити деякі світоглядні особливості творення художнього образу, пояснити природу і семантику просторово-часових ознак народної казки. Автор дійшов висновку, що просторово-часовий континуум кумулятивної казки чітко розрахований на те, що всі одиниці інформації, закодовані у кожному слові, доносять до свідомості далеких майбутніх поколінь велику правду Взаємобуття. Тому казка як прадавня «ритуальна молитва» так настирливо повторює епізоди співчуття, взаємного милосердя, взаємодопомоги. Чим більше слухачів через неї отримують формулу любові і засвоюють її на підсвідомому рівні, тим більша ймовірність, що у земному бутті утвориться певне необхідне число носіїв прадавньої сакральної інформації, здатне кардинально змінити світ на краще.

Ключові слова: кумулятивність, когерентність, художній образ, міфопростір, народна казка.

Словесна творчість – безперервний процес, що стриває в руслі діахронних зв'язків «минуле – теперішнє – майбутнє», вимагає широкого узагальненого погляду вже відтоді, коли мистецький твір почали трактувати як переплетення своєрідно організованої інформації: текст, закодований в образну семантику, сформований за певними канонами, здатний отримувати та кумулювати традиційні креативні впливи і впливати, формуючи суспільну свідомість. І. Франко вказав на існування безперервного ланцюга творення: кожен новий вартісний твір уписується в континуум, стає його нерозривною ланкою. З огляду на таку ланцюгову когерентність, приступаючи до інтерпретації сучасного твору, дослідник, на думку І. Франка, зверне свій погляд спочатку в минуле, де він «шукати буде головних мотивів, що викликали такий вираз, постарается відчувати той відгомін, який розбудив сей твір в сучасній суспільності», а лиш потому зважить вартість даного тексту для духовного розвою майбутніх поколінь, тобто «слідити буде його вплив в будуючій» [10: 75].

І. Березовський у передмові до збірника народних казок, притч, байок, анекдотів «Мудрий оповідач» підтримує ідею «безперервного ланцюга творення», посилаючись на слова М. Рильського: «Людство ніколи не мовчить. Своїми піснями, казками переказами, творчістю своїх поетів і композиторів воно промовляє в віках і для віків» [1: 3]. Людина з правіку перебуває в онтологічній єдності з усім сотво-

реним, і цей світоглядний дискурс інспірує формули образотворчого концепту когерентності. «Справжнє мистецтво не лише впливовий ідейно-естетичний, виховний фактор, а й активний засіб єднання поколінь – минулих, сучасних і прийдешніх, чинник, що згуртовує людей, організує їх розум, волю й почуття; це той величний міст, що міцно з'єднує діла і помисли батьків та дітей, народи й епохи в одне нерозривне ціле, ім'я якому – історія світової культури» [1: 3].

Л. Дунаєвська висловила свій погляд на природу образотворчої когерентності як дзеркала онтологічної єдності: «Як міцний дуб, золотий колос, зелена травинка чи духмяна квітка несуть із покоління в покоління «шифровану» інформацію своєї форми, кольору, якості запаху, таємничої для нас мови спілкування зі світом (курсив мій – Р. К.), так і людина постійно відтворюється у зовнішності, характері, здібностях своїх спадкоємців. Саме тому в міфологічній пам'яті людства – у всіх релігіях, обрядових традиціях, народній творчості, зокрема в казках, легендах, календарно-обрядовій та родинно-побутовій поезії, загадках, замовляннях, – знаходимо відображення уявлень древніх про три світи (небесний, земний і підземний), чотири сторони світу, магічні числа...» [7: 7–8]. До найдавніших текстів «археологи слова» зараховують «замовляння» та «кумулятивну казку», яка може бути цікава передовсім тим, що закладене у ній «міфологічне» потенційно заряджене на рецепцію переходу в «концептуальне». «Не тим цікава байка, – відзначав І. Франко у «Байці про байку», – що говорить неправду, а тим, що під лушпиною тої неправди криє звичайно велику правду» [11: 169]. Дослідник українських замовлянь М. Новикова, роздумуючи над сутністю прадавнього мислення, водночас торкнулася найважливіших засад когерентного образотворення: «У найдавший ретроспективі первісна свідомість взагалі більше зосереджується на нелюдському: йдеться про світ духів і тотемних тварин, про знаки природних сил і стихій. Власне кажучи, людське не те, що не зображується – воно поглинуте «не-людським», «звіриним», «природним», «космічним». Воно перебуває всередині цього останнього, злите з ним, не мислиться поза ним (курсив мій – Р. К.)» [6: 9–10].

В. Давидюк серед казок про тварин виокремив «Козу-Дерезу», «Колобок», «Рукавичку» як такі, що «могли мати колись певний ритуально-утилітарний зміст», а головною функціональною прикметою їх уважає *кумулятивність*. Функціонування у казках такого типу «ритмізованих рефренів» дослідник вважає ознакою того, що ці тексти «могли колись виконувати роль ритуальних молитов». Для нас же важливим є свідчення, що саме кумулятивні казки «найбільше виділяються й багатством давнього міфологічного змісту» [2: 24].

І. Франко розглядає «індивідуалізовану» літературну творчість як «черпання зі спільного скарбу», що творився упродовж століть методом кумулятивної творчості [10: 77]. Літературна творчість – продовжувач традицій міфотворчості, у ній вона шукає основи індивідуальної поетичної формули когерентності художнього образу, шукає того особливого стану людини, у якому в гармонійному взаємобутті переплітається навколишній та внутрішній світи. М. Новикова назвала такий стан – «особливий – *суціль* значущий і тому *суціль* вищий – діалог Людини зі Світом» [6: 15–16]. Казки про тварин, які В. Давидюк зараховує до мисливських, «поряд із примітивністю сюжету поєднують ще й багато рис архаїчного думання, що є ще однією запорукою їхньої давності. Однією з таких рис можна вважати й кумулятивність» [2: 28]. Таким чином, архаїчне мислення та кумулятивність як спосіб відображення цього мислення ставляться в один ряд. Проникненню у природу кумулятивної казки, у прадавній її світогляд, сприяють тексти, що тлумачать специфічність прадавніх уявлень. Дослідник українських замовлянь М. Новикова переконана, що «композиційна логіка замовлянь – це логіка кумулятивної казки». «А генетично і ті, й інші беруть початок із найбільш раннього, докомпозиційного сприйняття та зображення світу» [6: 20–21].

Спроба інтерпретувати текст кумулятивної казки, зіставляючи ознаки її просторово-часового континууму із формулою образотворчої когерентності, має обов'язково враховувати роль онтологічної єдності як духовного чинника, глибоко замаскованого аберативним кодом. Ю. Шилов називає це явище «первісними уявленнями про єдність усього Світоладу» й наголошує, що сучасна наука вже «розкриває фізичну сутність того, що раніше надіялося скоріше етичними властивостями». Учений має на увазі відкриття фізичної сутності «полів, що пронизують весь Світолад, й пов'язують буття з небуттям» [13: 378]. Важливим аргументом на користь застосування формули образотворчої когерентності в інтерпретації фольклорних та літературних текстів є відкриття Нортропа Фрая: «У добіблийних культурах Близького Сходу і у великій частині самого Старого Заповіту можна спостерегти *концепцію мови поетичної та «ієрогліфічної»*, маючи на увазі не спосіб запису за допомогою знаків, а вживання слів як особливого роду знаків. Завважмо, що в ті часи відносно мало значення надається чіткому розрізненню між суб'єктом і об'єктом: наголос робиться радше на відчутті, що *суб'єкт і об'єкт пов'язані якоюсь особливою спільною енергією*. Багато «примітивних» суспільств має слова на позначення тієї спільної енергії людини і природного середовища, не перекладені на наші звичайні мисленнєві категорії, але визначальні для тих культур, що їх породили: найбільш відомим є меланезійське слово *тапа*. *Вимовляння слів може вивільнити оту спільну силу*; з цього й виникає магія, центральними складниками якої є словесні формули, «заклинання», «чари» тощо. Відтак з'являється *вірування про магію, приховану в кожному слові*. Слова у такому контексті стають словами сили (чи динамічних сил)» [9: 133].

Марія Чумарна зараховує слово «дід» до «сильних» в українському фольклорі: «Дідо-Всевідо – той, хто володіє всіма тайнами світу, Бог – Творець. Він живе на горі й асоціюється із сонцем, яке теж божествиться. Житній сніп, «дід», який на Різдво клали на покуті, символізував сонячну корону, вічну енергію життя. «Ді-ді» в санскриті – «летюче сонце», у китайській, японській, єгипетській та інших міфологіях – «ді» втілює батьківську енергію: це повелитель, праотець роду. «Ді-духом», тобто «сонячним духом» називали обмолочену солому, яку на Різдво стелили на долівці» [12: 9–10]. В. Жайворонок також ставить слово «дід» серед головних знаків української етнокультури, бо воно «символізує мудрість, досвід, коріння роду»: «Діди – люди минулих поколінь; предки, пращури; уживаємо як похідне від Дід – дохристиянський родинний бог» [4: 187].

Дослідження загадкового просторово-часового континууму кумулятивної казки вимагає застосування креативного підходу (у тому числі формул: «*суб'єкт і об'єкт пов'язані якоюсь особливою спільною енергією*»; «*магія, прихована в кожному слові*»). Інакше дослідник обов'язково блукатиме манівцями, маючи перед собою чітко визначену мету – осягнути первісне значення. Оскільки дійовими особами кумулятивної казки є звірі, В. Давидюк вважає, що для них властивий в одних випадках «*мисливський у своїй основі характер конфлікту*» («Коза-Дерева», «Вовк і семеро козенят», «Котик і півник»); в інших – «*цілковита його відсутність*» («Рукавичка», «Ріпка»). Особливо важливим для нас є висновок В. Давидюка про те, що відсутність конфлікту в казці вказує на її «*інформативну роль*» [2: 28]. Однак, тезу «*жодна з кумулятивних казок не має ознак алегорії*» [2: 32] можна сприймати як заперечення інформативної ролі кумулятивної казки, адже інформація може бути закладена саме в алегоричності образів. Розвиваючи тезу про мисливський характер конфлікту, дослідник вважає, що «*первісним адресатом кумулятивного казкового сюжету був не дух-господар і навіть не тотем із функціями володаря лісової фауни, а сам об'єкт полювання*» [3: 33]. Такий підхід співпадає із відкриттям Н. Фраєм добіблийною формулою пов'язаності суб'єкта з об'єктом «*якоюсь спільною енергією*». На думку дослідника, кумулятивну казку використовували з метою дезінформації, спрямованої не

на реципієнта-людину, а на об'єкт мисливських інтересів – «на присипляння звіра» [3: 33]. В. Давидюк переконаний, що «така казка є найдавнішою формою міфу» і що «за своїми функціями цей міф був дезінформативно-летаргізаційним», бо в ньому закладена впевненість наратора, що «тварини нібито чують на віддалі і розуміють мову людей» [3: 35].

Окрім суто прагматичної функції підготовки до успішного полювання, серед кумулятивних казок В. Давидюк помітив і такі, що «з першого погляду, мають суто розважальний характер. Без добротворців і злотворців, без єдиного антигероя, без будь-яких конфліктів і взагалі без сюжетної колізії. Розважальність змісту виступає взагалі чи не єдиною характерною прикметою таких казок». Слово «розважальність» (розвага, забава) близьке за кореневою константою до слова «розважливість» (здатність аналітично мислити), слово, що вимагає розважливого підходу, роздумів. Акцентуємо на цьому увагу, бо луцький учений і справді починає *розважати* саме над таким нюансом функціональної спрямованості кумулятивних казок: «Але якщо вони існують навіть попри свою безідейність і композиційну аморфність, то щось таки мусило стимулювати їхнє побутування впродовж багатьох віків, щось і вони мусили мати в своєму змісті таке, що варте уваги. Класичним втіленням такої казки є добре відома «Рукавичка» [3: 50]. Таким чином, у пошуках філософської сутності кумулятивної казки наштовхуємося на можливі варіанти її функціонального призначення.

Окрім дещо суперечливих визначень функції кумулятивної казки, В. Давидюк задумався над тим, що деякі подвійні номінації не відповідають аксіологічним уявленням про цих тварин. Наприклад, жабка-скрекотушка – «жабка ж скрекоче не протягом року, а лиш певний час»; ведмідь-набрідь – «так само й ведмідь. Не так часто він потрапляє людям на очі, щоб сказати, що бродяжництво у нього в крові. До того ж узимку він спить. То звідки ж тоді в зимовому лісі узятися тваринам, які за логікою мали б перебувати в цей час у зимовій сплячці?» Автор дослідження цілком слушно вказує на аберативність казкових образів: «Може, рукавичка мала послужити їм колективною оселею? Тоді до чого тут зайчик, лисичка, вовчик, кабан, які не залягають на зиму у сплячку?». Відчуваючи, що клубок пошуків геть заплутався, В. Давидюк вирішує починати все з початку: «Як покаже аналіз усіх суперечностей, що містить у собі ця загадкова казка, розв'язати їх неможливо, якщо не почати мотати клубок з тієї ж таки рукавички, вірніше із сукупності всіх її семантичних і символічних значень» [2: 50]. І тут знову дослідник схибив. Треба було починати спочатку. Не з інтерпретації образу «рукавички». Адже казка починається словами: «Був собі дід та загубив **рукавичку**». Якби В. Давидюк «почав мотати клубок» від образу «діда», із його алегоричністю... Але дослідник звертає увагу на такі аспекти образу рукавички: а) практичний – «гріти руку», що в переносному значенні – «погріти руки» – означає «збагатитися»; б) ритуальний – «З мотивом збагачення рукавичка співвідносна в ритуалі новорічного посівання. Посівали колись тільки з рукавиці»; в) символічний – «в календарній обрядовості рукавичка як символ невіддільна від нового року» – «початок нового року наші предки колись відзначали навесні»; г) мотиваційний – «згуба дідом рукавиці вмотивована в казковому сюжеті як з ритуального, так і з практичного боку: цим закінчувалася зима і завершувалося ритуальне засівання на новий урожай. Цим починався і новий рік. Тому загублена навмисно чи ненароком рукавичка може вважатися ще й символом нового року»; д) магічний – «засіб для наближення тепла»: носіння рукавиць «відлякувало» прихід тепла, тому треба було їх «загубити», щоби тим самим «прикликати весну» [2: 51]. «Тепер у нас немає сумніву, що казка «Рукавичка» паралельно з чимось чи зумисно відбила в своєму змісті головні календарні застороги цілого року. Та чи була вона справжнім календарем? Якщо так, то коли могла утвердитися в цій ролі? Невже

ще з тих давніх мисливських часів, ровесниками яких виступають кумулятивні мотиви?» [2: 54–55].

Важливим є те, що В. Давидюк у кумулятивній казці помітив такий характер взаємин людини з довкіллям, який підтверджує існування у прадавні часи фактору когерентності: «Характерною прикметою усіх мисливських казок є те, що вони відображають *рівнопартнерські стосунки людини з природою*. У них нема й натяку на страх перед її силами, тому відсутні гіперболізовані герої як з боку людського колективу, так і з боку природного довкілля. Сюжетні колізії таких казок, в яких *взаємодіють різні природні фактори, в т. ч. й людина, – це модель взаємодії двох сусідніх чи навіть членів однієї родини*» [2: 55–56]. Вважаємо таку інтерпретацію прадавніх взаємин позитивною рисою кумулятивної казки, хоч блукання навколо її образів триває. У російській фольклористиці кумулятивна казка має означення «докучливая», а український відомий казкознавець Л. Дунаєвська («Українська народна проза, легенда, казка: еволюція епічних традицій», 1997) знаходить у цьому жанрі причинно-наслідкові зв'язки. Цікаво, що кумулятивну казку ділять на два типи: *формульний* та *епічний*. Саме до першого типу належать серед інших і казки «Рукавичка» та «Ріпка» (Див.: Літературна енциклопедія. – К., 2007. – Т. 1. – С. 539).

На підставі Давидюкової інтерпретації «Рукавички» маємо врешті-решт зрозуміти, що М. Новикова має цілковиту рацію: прадавнє мислення не примітивне, воно – інше! Мусимо з надзвичайною увагою та повагою ставитися до кожного прадавнього слова. «Рукавичка» – кумулятивна казка, в якій причинно-наслідкові зв'язки мінімізовані, представляє у зачині «діда», що загубив рукавичку. Отже, «дід» та «рукавичка» – образи, пов'язані якоюсь особливою спільною енергією, які таять у собі глибинний імпліцитний код. Здебільшого дослідники розглядають казку лише як прагматичний засіб психологічного налаштування дитини до сну, як своєрідне словесне «заколювання». У цьому є своя рація. Однак, – як справедливо спостеріг В. Давидюк, – у «ритмізованих рефренах» вгадуються «ритуальні молитви», що містять «давній міфологічний зміст» [2: 28]. Дивовижним є інше. Повторюваність запитання «Хто, хто у цій рукавичці?» закладає в дитячу голівку на рівні підсвідомості (малий реципієнт дрімає) світоглядні істини надзвичайної ваги. Неспроста з прибуттям до рукавички нового персонажа відбувається чергове повторення діалогу-кліше. Маленький слухач мимоволі запам'ятовує назви дійових осіб (тренується пам'ять), водночас, його немов уведуть у той дивний світ, де малі звірятка й великі хижаки мирно й із взаєморозумінням ставляться один до одного. Причина того, що всі звірі прагнуть потрапити всередину рукавички, на перший погляд, проста й зрозуміла – надворі зима. Усе живе шукає тепла, прихистку. Але ж наратор не згадає ні про зиму, ні про мороз. Кумулятивна казка подає лиш слова-сигнали, розраховані на співтворчість: слово-сигнал «рукавичка» – викликає в уяві реципієнта асоціації: «зима» – «сніг» – «мороз», що, зі свого боку, спонукають до пошуку затишку. Функція образу «рукавичка» – розкрити його імпліцитну когерентність з образами «зима» – «сніг» – «мороз». Водночас, образ-номінант є в опозиції з образами-деномінантами, «рукавичка» (тепло, затишок) і «зима» – антоніми.

«Домальовані» уявою образи розкривають причинно-наслідковий зв'язок, наслідком якого в дитини формується гуманістична модель поведінки. Адже ті, хто першими оселився у теплі й затишку, жодного разу не відмовляють увійти туди наступному прохачеві. Милосердність та співчуття впливають на локус «рукавичка», і він стає щораз ширшим, відповідно до потреби. З іншого боку, до рукавички прибувають щораз більші, сильніші й «зубастіші» звірі. Жоден із них не проявив агресивності, як це повсюдно ведеться у сучасному «цивілізованому» суспільстві, не висловив претензії, що ця ось омріяна й затишна «рукавичка» належить до

зони саме його (ведмедя, приміром) життєвих інтересів, а лагідно, делікатно, тактовно запитує: «Хто, хто у цій рукавичці?», і, познайомившись із тими, хто вже обжив затишний міфопростір, повідомляє своє ім'я й проситься: «Пустіть і мене в рукавичку». Що ж то за символ таїться в образі рукавички? Аберативні характеристики персонажів наводять на думку, що маємо справу з чимось контроверсійним. І все-таки, повернемося до того, що розмотувати клубок кумулятивної казки треба за формулою *«усяка премудрість починається з азів»*. А починається казка з образу «діда». Оскільки рукавичку загубив дід, а в цьому образі закодований Бог-Вседержитель, то подальше «розмотування» загадкового клубка має базуватися на когерентності цих образів. Рукавичку інтерпретуємо не як звичайний атрибут зимового одягу, а як річ, пов'язану із важливим органом – рукою; «усе в Божих руках» означає залежність усього від Божої волі (бо рука Божа – це символ небесної дії сакральної влади) (...) *«Дістався в добрі руки (І. Франко)»* [4: 511].

М. Новикова спостерегла в рукавиці **роль ритуального заступника руки**: їх дарують, віддають, і таким чином *встановлюється магічний контакт через предмет-посередник*. «...В обрядах багатьох народів аж до найдавніших епох рука є заступником людини: віддаючи рукавиці, людина передоручає магічному заступництву себе самому»; «якщо йдеться про лихі сили, людина так само відкуповується від них, віддаючи не руку, як еквівалент себе самої, а рукавицю – як еквівалент руки» [6: 253]. В українській народній казці «Сученко-богатир» рукавички наділені індикативним семантичним кодом, вони здатні отримувати й повідомляти інформацію про події, що відбуваються на значній віддалі від них. Герой казки «повісив свої рукавички на ключці й каже: «Як буде з моїх рукавичок піна текти – радійте, а як буде кров текти, то хоч самі біжіть, хоч коня пускайте мені на поміч» [5: 50]. Між образом «рукавички» та богатирем існує «магічний контакт», або, за висловом Н. Фрая, «суб'єкт і об'єкт пов'язані якоюсь особливою спільною енергією» [9: 133]. Кров, що може текти з рукавичок, ніби антропоморфізує неживий предмет за певних обставин, засвідчує когерентність живої людини з атрибутом її одягу на «кровному» рівні. Дідо, віддаючи (гублячи) рукавичку, «встановлював магічний контакт через предмет-посередник» або «передоручав магічному заступництву себе самого». «Дідо-Всевідо – той, хто володіє всіма тайнами світу, Бог – Творець» – намагається через кумулятивну казку повідомити людству щось надзвичайно важливе. Ось тут повернемося до найпершого враження у В. Давидюка про функцію кумулятивної казки: «відсутність конфлікту» – «свідчення інформативної ролі». Приймемо цю формулу за робочу гіпотезу.

У контексті зазначених символів образ рукавички з однойменної народної казки означає щось дуже далеке від звичайного виробу, *призначеного для оберігання рук від переохолодження. Образ рукавички символізує вседержучу Божу руку, що все створила, все подарувала світові й усе вміщує в собі*. Тому й уміщуються у рукавичці: представниця хтонічного світу миша, земноводна тваринка жаба, зайчик-побігайчик і їхній антагоніст лисичка-сестричка... Усі казкові персонажі прагнуть оселитися у заповітній рукавичці, щоби потрапити в обійми сакрального, опинитися в полі Божої любові. Не від морозу вони ховаються. Адже всі вони від природи адаптовані до зимових умов. Їх усіх жене до Божої руки жахіття маргінального, позасакрального буття. В українській народній казці «Рукавичка» проглядається присутність першого типу формули образотворчої когерентності Гомера-Фрая: групу звірів поєднала з Дідом загублена рукавичка. *Порядок кумуляції*: мишка – жаба – зайчик – лисичка – вовчик – ведмідь – кабан. *Від найменшого до найбільшого, від найслабшого до найсильнішого*. Висхідна кумуляція. Нагромаджуючись, звірі знайомляться. Актуалізовано вербальний контакт у формі діалогу. У казці «Ріпка» розташування персонажів від найсильнішого до найслабшого. Спадає кумуляція. Контакт когерентності тут не лише вербальний: «Ходи, бабусю, (дочко, суч-

ко, кицю, мишко) не лежи, мені ріпку вирвати поможи!», але й «силовий»: («Узяв дід ріпку за чуб, баба діда – за сорочку, дочка бабу – за торочку, сучка дочку – за спідничку, киця сучку – за хвостик, мишка кицю – за лапку...»), усе вказує на об'єднання персонажів довкола спільної проблеми. Водночас велика метонімічна концепція ланцюга буття у казковому тексті має ще й риси вертикальної сакральної когерентності: Дід і Баба у давнину сприймалися як небожителі; дочка, собачка, кішка – середня ланка на дереві буття; мишка – представник хтонічного світу. «Миша символізує підземний світ і суєту нашого білого світу. І ось ця миша, така маленька і непомітна, може зробити те, що не під силу дідові і бабі» [12: 11]. Ланцюг буття вказує на необхідність об'єднання зусиль усіх суб'єктів сакральної когерентності – тоді справа піде на лад.

Полісемантична закодованість казки «Рукавичка»: «*філософська глибинна сутність буденної речі*»; що для людини виглядає неможливим, насправді – цілком можливе. Зокрема можливим є те, що *в надзвичайно обмеженому вмістилося безмежне*: у локусі «рукавичка» міститься Сам Господь з усім сотвореним світом. Зважування на терезах роздумів «неможливе»-«можливе» і становить стрижень тої інформації, в якій міфологічне перетворюється у концептуальне, що й намагається донести до людини упродовж століть кумулятивна казка «Рукавичка». Головною вартісною рисою кумулятивної казки є імпліцитна закодованість алегоричних персонажів як носіїв інформації: а) про єдність усього Світоладу в первісних уявленнях, продемонстровану в формі ланцюжкової когерентності персонажів; б) про пов'язаність суб'єкта і об'єкта когерентності якоюсь особливою спільною енергією; в) про магічну силу, приховану в кожному слові; г) про всуціль значущий і вищий діалог Людини зі Світом; ґ) про інакшість архаїчного мислення; д) про можливість існування безконфліктного суспільства навіть за умови надзвичайно тісного міфопростору; е) про те, що у прадавньому мисленні найзначущішим критерієм була гармонія взаємобуття; є) про те, що мінімізований міфопростір може символізувати безмежність Всесвіту; ж) про те, що за зовнішньою оболонкою казкового образу таїться справжня сутність сакрального творення, сутність, яку нам ще треба відкрити й збагнути.

Просторово-часовий континуум кумулятивної казки чітко розрахований на те, що всі одиниці інформації, закодовані у кожному слові, донесуть до свідомості далеких майбутніх поколінь велику правду Взаємобуття. Тому так настирливо повторює казка епізоди співчуття, взаємного милосердя, взаємодопомоги. Можливо, В. Давидюк має рацію, вважаючи гіпотетично, що кумулятивна казка – то прадавня «ритуальна молитва». Чим більше дитячих голівок перед сном отримують формулу любові, засвоять її на підсвідомому рівні, тим більша ймовірність, що у земному бутті утвориться певне необхідне число носіїв прадавньої сакральної інформації, здатне кардинально змінити світ на краще.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березовський І. Дум живих казкові передзвони // Мудрий оповідач / Упоряд., вступ. стаття І. Березовського. – К.: Наукова думка, 1969. – 262 с.
2. Давидюк В. Первісна міфологія українського фольклору. – Луцьк: Вежа, 1997. – 296 с.
3. Дунаєвська Л. Українська народна казка. – К.: Вища школа, 1987. – 127 с.
4. Жайворонок В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
5. Крохмальний Р. Метаморфоза і текст. Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 424 с.
6. Новикова М. Прасвіт українських замовлянь / Упорядник М. Москаленко; авт. передм. М. Новикова. – К.: Дніпро, 1993. – 309 с.

7. Українські народні казки (Скарбниця світової казки) / Упоряд., передм. та адаптація текстів Л. Дунаєвської. – К.: Веселка, 1992. – 415 с.
8. Українські народні казки / Передм. М. Дмитренка; упоряд. О. Яремійчук. – К.: Веселка, 1989. – 412 с.
9. Фрай Н. Великий код: Біблія і література / З англійської переклала І. Старовойт. – Львів: Літопис, 2010. – 362 с.
10. Франко І. «Тополя» Т. Шевченка // Франко І. Твори: У 50 томах. – К.: Наукова думка, 1980. – Т. 28. – С. 73–88.
11. Франко І. Коли ще звірі говорили // Франко І. Твори: У 50 томах. – К.: Наукова думка, 1979. – Т. 20.
12. Чумарна М. З початку світу. Україна в символах. – Львів: Сполом, 2005. – 288 с.
13. Шиллов Ю. Брама безсмертя. – К.: Журнал «Український світ», 1994. – 384 с.

Space–Time Continuum of the Cumulative Fairy Tale (Towards the Problem of Artistic Image Coherency)

Roman KROKHMAL'NYI

The article attempts at reading the texts through the prism of folklore mythological thinking features, outlining some Weltanschauung specificity of an artistic-image creation, explaining the nature and semantics of the spatial and temporal characteristics of the folk tale. The author concludes that space-time continuum of the cumulative tale is well-calculated for all the units of information encoded in each word, convey to the minds of distant future generations the great truth the Mutual Being. Therefore, as an ancient «ritual prayer» the tale so persistently repeats the episodes of compassion, mutual charity and mutual assistance. The more hearers obtain through it the formula of love and assimilate it on a subconscious level, the more probable it is that the earthly existence will form a particular number of the ancient sacral information bearers capable of radically changing the world for the better.

Keywords: cumulativeness, coherence, artistic image, mythical space, folk tale.

Пространственно-временной континуум кумулятивной сказки (к проблеме когерентности художественного образа)

Роман КРОХМАЛЬНЫЙ

В статье представлен опыт интерпретации фольклорных текстов сквозь призму мифологического мышления. Особое внимание уделено проблеме обусловленности художественного образа мировоззрением автора, природе и семантике пространственно-временных признаков народной сказки. В статье доказывается, что пространственно-временной континуум кумулятивной сказки устроен так, что информация, закодированная в словах, оказывается способной донести до сознания потомков так называемую «последнюю правду» о человеческом «со-существовании». Именно поэтому сказка как архаическая «ритуальная молитва» настойчиво возвращается к теме милосердия, сопереживания и взаимопомощи. Чем больше будет количество слушателей, усвоивших благодаря ей «формулу любви», тем больше будет количество носителей древней сакральной информации, способных кардинально изменить мир к лучшему.

Ключевые слова: кумулятивность, когерентность, художественный образ, мифопространство, народная сказка.

Стаття надійшла до редколегії 18.08.2011

Прийнята до друку 20.09.2011